

FƏNN SİLLABUSU

İxtisas: 050310-Muzey, arxiv işi, abidələrin qorunması

Fakültə: Tarix-coğrafiya və incəsənət

Kafedra: Tarix və onun tədrisi metodikası

I Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: S/f Azərbaycanın qədim və orta əsrlər memarlığı

Fənn proqramı: Tarix və onun tədrisi metodikası kafedrasının 09.02.2022-ci il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmişdir. (protokol N7)

Kodu: IPFS- B05.

Tədris ili: II (2024-2025) Semestr: II

Tədris yükü: 180 saat. Auditoriya yükü: (30 saat müəhazirə, 30 saat seminar)

Təhsilalma forması: əyani

Tədrisin dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 6 kredit

II Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, dərəcəsi: dos.Bayramov Müşfiq Cəbir oğlu

Kafedranın ünvanı: Lənkəran ş., Ə.Məmmədov 22

Məsləhət günləri və saati: IV-V günlər saat 14⁰⁰-15⁰⁰

e-mail ünvanı: mushfiq76@mail.ru

III Təvsiyə olunan dərsliklər və dərs vəsaitləri:

Əsas ədəbiyyat

1. Azərbaycan arxeologiyası altı cildə I cild, Şərq-Qərb, Bakı, 2008
2. Azərbaycan arxeologiyası altı cildə VI cild, Şərq-Qərb, Bakı, 2008
3. Baxşəliyev V. Azərbaycan arxeologiyası, I cild Bakı, 2006
4. Azərbaycanın tarixi-memarlıq abidələri, Bakı, 2008
5. Salamzadə Ə.V. Əcəmi Əbubəkr oğlu və Naxçıvan memarlıq abidələri. Bakı, 1976.
6. Məmmədzadə K.M. Azərbaycan memarlığının Naxçıvan məktəbi abidələri. Bakı, 1985
7. Əmənzadə R. Azərbaycan memarlığında baştağlar. Bakı, 1995..
8. Ахундов Д.А. Архитектура древнего и раннесредневекового Азербайджана. 1986.
9. Bayramov R. XI-XVIII əsrlər Azərbaycan memarlıq abidələrinin tipoloji təsnifatı. Bakı, 2013
- 10.Саламзаде А.В. Архитектура Азербайджана XVI-XIX вв. Баку, 1964.

Əlavə ədəbiyyat

1. Qaşqay S. Manna dövləti. Azərbaycan dövlət nəşriyyatı. Bakı, 1993
2. Aşurbəyli S. Qədim Bakının memarlıq binaları. // Azərbaycanı öyrənmə yolu. 1930.
3. Ciddi H.Ə. Gülüstan qalası. Bakı, 1967.
4. Саламзаде А.В. Архитектура мавзолеев Азербайджана XII-XV вв. Архитектура Азербайджана (очерки). Баку, 1952.
5. Амензаде Р. Ханегах-культовые комплексы средневековья. Архитектура и градостроительство. Баку, 2000.

IV Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən başqa fənnin tədrisi vacib deyil.

V Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxta başqa fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI Fənnin təsviri və məqsədi: Azərbaycanın qədim və orta əsr memarlığı fənni Azərbaycanda böyük tarixi keçmişə malik olan memarlıq sənətinin təşəkkülü, inkişafı, hər bir dövrün səciyyəvi xüsusiyyətlərini öyrədir. Fənnin tədris olunmasında əsas məqsəd xalqımızın mədəniyyət salnaməsini bəzəyən və qədim Şərq memarlığının mühüm nailiyyətlərini özündə əks etdirən möhtəşəm abidələrlə "Muzey, arxiv işi və abidələrin qorunması" ixtisasında təhsil alan tələbələr tanış etmək, tarixin müxtəlif inkişaf mərhələlərində Azərbaycan memarlıq sənətinin inkişaf xüsusiyyətləri, regionda baş verən siyasi və hərbi hadisələrin memarlığa təsiri və s. barədə biliklər verməkdir.

Azərbaycanın qədim və orta əsrlər memarlığı fənni bakalavr pilləsində seçmə fənn kimi tədris olunur. Kursun tədrisi ikinci tədris ilinin II semestrində (30 s. müəhazirə, 30 s. seminar) nəzərdə tutulur.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 bal tələbə semestr ərzində, 50 bal isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə görə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçirilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
-9 bal-tələbə keçirilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.
-8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
-7 bal- tələbə keçirilmiş materialı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
-6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
-5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
-4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;
1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
-0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladıqı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semester ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladıqı bala əlavə olunur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

91 – 100 bal	əla	A
81 – 90 bal	çox-yaxşı	B
71 – 80 bal	Yaxşı	C
61 – 70 bal	Kafi	D
51 – 60 bal	qənaətbəxş	E
51 baldan aşağı	qeyri-kafi	F

IX Davranış qaydalarının pozulması:

Tələbə Universitetin daxili nizam–intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görələcək.

X Təqvim planı: Mühazirə 30 saat, seminar 30 saat

Nö	Keçirilən mühazirə və seminar mövzularının məzmunu	Müh.	Sem.
1	Mövzu. Azərbaycan Qədim və Orta əsr memarlığı fənnin predmeti və məqsədi. Qısa icmalı: Memarlıq sənətinin inkişafı tarixindən, Azərbaycan Qədim və Orta əsr memarlıq abidələri fənninin predmeti, məqsədi və vəzifələri, Azərbaycan memarlığına təsir edən amillər Mənbə: [2;3;9;10]	2	2
2	Mövzu. Memarlıq və inşaat sənətinin təşəkkül tapması və erkən dövrü Qısa icmalı. Azərbaycanda evtikmə ənənəsinin yaranması, möhrə və çiy kerpic memarlığının təşəkkül tapması, Neoli-Eneolit dövrü memarlığının əsas xüsusiyyətləri, Tunc dövrü memarlıq abidələri, Son Tüunc, İlk Demir dövrü memarlığı. Mənbə: [2;3;9;10]	2	2
3	Mövzu. Manna dövlətində şəhərsalma və memarlıq Qısa icmalı: Manna dövlətinin təşəkkül tapması, Manna dövlətinin şəhər qalaları haqqında yazılı mənbə məlumatı (mixi yazıları). Qala Serenc, Siyahtəpə və Oğluqala abidələri, Həsəli yaşayış yerinin tikinti qalıqlar, məbədlər. İnşaat kermikası. Mənbə: [1;4;11;]	2	2
4	Mövzu. Antik dövr Azərbaycan memarlığı və inşaat sənəti Qısa icmalı: Albaniya dövlətində şəhərsalma fəaliyyəti. Albaniyanın antik dövr şəhərləri: Xınıslı, Sarıtepe, Qəbələ, Mingəçevir. Albaniyada memarlıq: istehkam tikililəri, ictimai-dini binalar, yaşayış binaları. Atropatenada memarlıq və şəhərsalma. Qalaye Zöhək yaşayış yerinin tikinti qalıqları, inşaat keramikası, Təxt-e Süleyman yaşayış yerinin memarlıq qalıqları. Mənbə: [1;4;10;12]	2	2
5	Mövzu. Azərbaycan memarlığı erkən orta əsrlər dövründə Qısa icmalı: İstehkam tikililəri. Albaniyanın xristian memarlıq abidələri.Alban məbədlərinin memarlıq tipləri:tağ-tavanlı zal məbədləri, birnefli bazilikalar, üçnefli bazilikalar, günbəz memarlığı, dairəvi məbədlər: Qax rayonu Ləkit kəndindəki dairəvi məbəd, günbəzli zal kilsələri. Ərəb işğalı dövründə Azərbaycan memarlığının inkişafı: istehkamlar; ictimai-dini binalar, yaşayış evləri və təsərrüfat tikililəri. Mənbə: [6;7;8;9; 10;12]	4	4
6	Mövzu. Azərbaycan memarlığı IX-XI əsrlərdə Qısa icmalı: Azərbaycanda müsəlman şəhərinin formalaşması və onun səciyyəsi. İslam memarlığının təşəkkül tapması. Memarlıq abidələrinin tipologiyası. İnşaat texnikası.Konstruksiyalar, Memarlıq bəzəyi. Mənbə: [1;6;8]	2	2
7	Mövzu. Səlcuqlar dövründə Azərbaycanda şəhərsalma və memarlıq Qısa icmalı: Şəhərsalma fəaliyyətinin geniş vüsət alması., şəhər istehkamları. İctimai-dini binalar. Şəhər abadlığı problemlərinin həlli. Mənbə: [2;8;10]	4	4
9	Mövzu: Azərbaycanın səlcuq dövrü xatirə abidələri	2	2

	Qısa icmalı: Səlcuq dövrü memorial-xatirə abidələri olan qülləvari türbələr: Qırmızı günbəz türbəsi, Göy günbəz, Naxçıvanda Yusif Küseyir oğlunun türbəsi, Mömünə xatın türbəsi. Onların memarlıq xüsusiyyətləri və tikinti texnikası. Mənbə: [2;8;10]		
10	Mövzu. Səlcuqlar dövründə Azərbaycanda memarlıq məktəbləri Qısa icmalı: Memarlıq məktəbləri: Şirvan-Abşeron, Arran, Naxçıvan-Marağa, Təbriz-Zəncan. Arran memarlıq məktəbi və onun səciyyəvi xüsusiyyətləri, Naxçıvan-Marağa memarlıq məktəbinin üslub xüsusiyyətləri və onun Azərbaycanda memarlığın inkişafında rolu, Şirvan-Abşeron, Təbriz memarlıq məktəbi, onların üslub xüsusiyyətləri və memarlıq tikililəri. Mənbə: [2;8;10]	2	2
11	Mövzu. Azərbaycan memarlığı XIV-XV əsrlərdə Qısa icmalı: XIV-XV əsr Azərbaycan memarlığının inkişaf xüsusiyyətləri, XIV-XV əsrlərdə Azərbaycanda şəhərsalma, müdafiə tikililəri, dini, ictimai binalar və yaşayış evləri, təsərrüfat tikililəri. Şirvanşahlar sarayının memarlıq xüsusiyyətləri. Mənbə: [1;6;8]	4	4
12	Mövzu. Azərbaycan memarlığı XVI-XVII əsrlərdə Qısa icmalı: XVI-XVII yüzilliklərdə Azərbaycan Azərbaycan memarlığının inkişaf xüsusiyyətləri, şəhər istehkamları, müdafiə qalaları, dini-ictimai binalar, yaşayış evləri, memorial-xatirə abidələri. Mənbə: [1;6;8]	4	4

XI. Fənn üzrə tələblər:

Təlim nəticəsində tələbələr əldə etməli olduqları təsəvvür, verdiş və bacarıqları:

Öyrənməni tanımaq olar:

- Tələbələr İslam intibahının çiçəkləndiyi dövrdə Azərbaycanın Orta əsr yaşayış yerləri, onların tipləri, topoqrafik quruluşu, inkişaf xüsusiyyətləri və s. haqqında biliklər əldə edəcəklər.
- Orta əsr memarlığı əldə edilmiş faktik materiallar və IX-XIII əsr coğrafiyaşünas səyyahlarının əsrlərində orta əsr yaşayış yerləri haqqında verilmiş məlumatlar əsasında Azərbaycan orta əsr yaşayış yerləri, onların yerləşdiyi ərazi, inkişaf xüsusiyyətləri, tarixin sonrakı inkişaf mərhələsində burada baş verən sosial-siyasi proseslər, bu proseslərin yaşayış yeri təsiri və s. barədə məlumat əldə edəcəklər.
- Tələbələr Orta çağda Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində olan yaşayış yerləri, daşdıqları funksiyalar, sahəsi, istehkamların olub olmaması, tikililərin xarakteri, saray və ictimai-dini tipli monumental binaların varlığı və s. haqqında biliklər əldə edəcəklər.
- Orta əsr şəhərgahları, istehkamları, yaşayış yerləri haqqında məlumat toplayan tələbələr onları şərh etməyə cəhd göstərəcəklər.

XII Fənn üzrə təlim nəticələri:

- Azərbaycanın memarlıq nümunələrini müəyyən edən meyarlar haqqında tələbələr bilikləri mənimsəməlidir.
- Azərbaycanın memarlıq nümunələrini tipoloji xüsusiyyətləri ilə bağlı nəzəri-metodoloji biliklərə yiyələnməlidir.
- Azərbaycanın daşınar və daşınmaz mədəni irs obyektlərinin təsnifatını mənimsəməlidir.
- Azərbaycanın dövlət və hökumət, qeyri hökumət qurumlarının fəaliyyət istiqamətləri haqqında ətraflı biliklərə yiyələnməlidir.
- Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatların, xüsusilə YUNESKO və onun müvafiq şura və komitələrinin fəaliyyəti ilə bağlı ətraflı biliklər əldə etməlidir.

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV. Kollokvium sualları:

I Kollokvium sualları:

1. Azərbaycanın Qədim və Orta əsr memarlığı fənninin predmeti və məqsədi
2. Azərbaycanda memarlıq sənətinin təşəkkül tapması
3. Neolit dövrü memarlığının əsas xüsusiyyətləri
4. Eneolit dövrü memarlığının əsas xüsusiyyətləri
5. Məqəltik tikililər (Menhirlər, dolmenlər, kromleklər)
6. Tunc dövrü memarlıq abidələri
7. Son Tunc, İlk Dəmir dövrü memarlığı
8. Manna dövlətinin şəhər qalaları haqqında məlumat mixi yazılarda
9. Həsəni yaşayış yerinin memarlıq tikililəri
10. Albaniyanın antik dövr memarlığı
11. Xınıslı, Sarıtepe, Qəbələ, Mingəçevir antik dövr şəhərlərinin memarlıq abidələri
12. Atropatənada memarlıq və şəhərsalma
13. Qalaye Zöhək, Təxt-e Süleyman yaşayış yerinin memarlıq tikililəri
14. Ərəb xilafətinin yüksəlişi dövründə Azərbaycan memarlığının inkişafı
15. İlk orta əsrlərin müdafiə istehkamları

II Kollokvium sualları:

1. İlk orta əsr yaşayış yerlərinin dini-ictimai tikililəri
2. Tağ-tavanlı Xristian məbədləri

3. Birnefli və üçnefli bazilikalar
4. Dairevi xristian məbədləri
5. İslamaqədərki dövrdə Azərbaycanda inşa edilmiş alban tikililəri
6. Azərbaycan memarlıq məktəblərinin yaranması
7. X-XI yüzilliklərdə yaşamış Azərbaycan memarları
8. IX–XI əsrlərdə Azərbaycan memarlığının inkişaf mərkəzi Bərdə şəhəri
9. Səlcuqların hakimiyyəti dövründə şəhər memarlığı
10. XI–XIII əsrlərin müdafiə qalaları, qəsrlər və qüllələr
11. XI–XIII əsrlərin dini-ictimai tikililəri
12. Məminə xatun türbəsi və onun konstruktiv xüsusiyyətləri
13. Səlcuq dövrü memorial-xatirə abidələri
14. Qırmızı günbəz və Gök günbəz türbələri
15. Yusif Küseyr oğlunun türbəsi və onun konstruktiv xüsusiyyətləri

XV Fənn üzrə imtahan sualları:

1. Azərbaycanın Qədim və Orta əsr memarlığı fənninin predmeti və məqsədi
2. Azərbaycanda memarlıq sənətinin təşəkkül tapması
3. Neolit-Eneolit dövrü memarlığının əsas xüsusiyyətləri
4. Məqəlik tikililər (Menhirilər, dolmenlər, kromleklər)
5. Tunc dövrü memarlıq abidələri
6. Son Tunc, İlk Dəmir dövrü memarlığı
7. Manna dövlətinin şəhər qalaları haqqında məlumat mixi yazılarda
8. Həsənlı yaşayış yerinin memarlıq tikililəri
9. Albaniyanın antik dövr memarlığı
10. Xınıslı, Sarıtepe, Qəbələ, Mingəçevir antik dövr şəhərlərinin memarlıq abidələri
11. Atropatənada memarlıq və şəhərsalma
12. Qalaye Zöhək, Təxt-e Süleyman yaşayış yerinin memarlıq tikililəri
13. Ərəb xilafətinin yüksəliş dövründə Azərbaycan memarlığının inkişafı
14. İlk orta əsrlərin müdafiə istehkamları
15. İlk orta əsr yaşayış yerlərinin dini-ictimai tikililəri
16. Tağ-tavanlı Xristian məbədləri
17. Birnefli və üçnefli bazilikalar
18. Dairevi xristian məbədləri
19. İslamaqədərki dövrdə Azərbaycanda inşa edilmiş alban tikililəri
20. Azərbaycan memarlıq məktəblərinin yaranması
21. X-XI yüzilliklərdə yaşamış Azərbaycan memarları
22. IX–XI əsrlərdə Azərbaycan memarlığının inkişaf mərkəzi Bərdə şəhəri
23. Səlcuqların hakimiyyəti dövründə şəhər memarlığı
24. XI–XIII əsrlərin müdafiə qalaları, qəsrlər və qüllələr
25. XI–XIII əsrlərin dini-ictimai tikililəri
26. Məminə xatun türbəsi və onun konstruktiv xüsusiyyətləri
27. Səlcuq dövrü memorial-xatirə abidələri
28. Qırmızı günbəz və Gök günbəz türbələri
29. Yusif Küseyr oğlunun türbəsi və onun konstruktiv xüsusiyyətləri
30. Arran memarlıq məktəbi və onun səciyyəvi xüsusiyyətləri
31. Naxçıvan-Marağa memarlıq məktəbinin üslub xüsusiyyətləri
32. Şirvan-Abşeron memarlıq məktəbinin memarlıq abidələri
33. XIV–XV əsr Azərbaycan memarlığının inkişaf xüsusiyyətləri
34. XIV–XV əsrlərin müdafiə tikililəri
35. Şirvanşahlar saray kompleksi və onun memarlıq üslubu
36. XVI–XVII yüzilliklərdə Azərbaycan memarlığının inkişaf xüsusiyyətləri
37. Azərbaycan son orta əsr şəhərlərinin istehkam tikililəri
38. XVI–XVII əsrlərin müdafiə qalaları, qəsrlər və qüllələr
39. Təbriz şəhərin Gök Məscid tarixi memarlıq abidəsi
40. XVI–XVII əsrlərin memorial-xatirə abidələri

S/f Azərbaycanın qədim və orta əsrlər memarlığı fənninin sillabusu 050310-Muzey, arxiv işi, abidələrin qorunması ixtisası üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib olunmuşdur. "Tarix və onun tədrisi metodikası" kafedrasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir (14 fevral 2025-cü il, protokol № 8).

Kafedra müdiri: dos.K.F.Mahmudov

Fənn müəllimi: dos.M.C.Bayramov

Təsdiq edirəm
Tədrisin təşkili və təlim
texnologiyaları üzrə prorektor v.i.e:
dos. Zaur Məmmədov
"14" "02" 2025-ci il

FƏNN SILLABUSU

İxtisas: 050116 Tarix müəllimliyi A,B

Kafedra: Tarix və onun tədrisi metodikası

Fakültə: Tarix-coğrafiya və incəsənət

I. Fənn haqqında məlumat

Fənnin adı: Osmanlı tarixi (Ali təhsilin bakalavr səviyyəsi üçün təsdiq edilmiş 050117-Tarix və coğrafiya müəllimliyi dövlət standartları. 2020)

Kodu: IPF-B06

Tədris ili: II (2024-2025) Semestr: II

Tədris yükü: 180 saat Auditoriya yükü: (30 saat mühazirə, 30 saat seminar.)

Təhsilalma forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 6 kredit

II. Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, dərəcəsi: dos.Bayramov Müşfiq Cabir oğlu

Kafedranın ünvanı: Lənkəran ş., Ə.Məmmədov küç., 21, 2 saylı korpus

Məsləhət günləri və saati: I gün saat 10⁰⁰-11⁰⁰

E-mail ünvanı: mushfiq76@mail.ru

III. Təvsiyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

1. Qurbanov R. Türk xalqları tarixi II hissə. Dərs vəsaiti, 2011
2. Kerolayn F. Osmanlı İmperiasının tarixi. Abdülrehim Mikragvinin tərcüməsi, Bakı, 2009
3. Oral Ö, Kolçak Ö. Kuruluş və yüksəliş dövrü Osmanlı tarixi. 2010
4. İnancık H. Osmanlı imparatorluğu tarixi. Timaş yayımları, İstanbul-2021
5. Tozduman A. Osmanlının təşkilat və kütür tarixi. İstanbul-2010
6. İnancık H. Osmanlı imparatorluğu klasik çağ (1300-1600) İstanbul-2003
7. Nəcəfli T. Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu dövlətlərinin tarixi müasir türk tarixşünaslığında.
8. Fərzəlibəyli Ş. Azərbaycan və Osmanlı imperiyası (XV – XVI əsrlər). Azərbaycan dövlət nəşriyyatı, Bakı, 1995
9. Jorc N. Kanuni Sultan Süleyman - Yenilmez Türk, İstanbul-2012, Türk dilində
10. Səlim Y. Yavuz Sultan Səlim. İstanbul.
11. Yüsifov A., Əhmədov S. Ağqoyunlu-Osmanlı müharibəsi (1472-1473-cü illər) Bakı-2006
12. Əliyev H. Türkiyə I dünya müharibəsi illərində. Bakı-1962

IV. Fənnin təsviri və məqsədi:

Türklər böyük İmperatorluqlar quraraq Uzaq Şərq, Yaxın Şərq, Asiya, Avropa və Afrika qitələri arasında din və mədəniyyətləri çulğalaşdıraraq dünya mədəniyyəti tarixində silinməz izlər buraxmış, dünya mədəniyyətinin inkişafına əvəzsiz xidmətlər göstərmişlər. Türklərin dövlətçilik tarixində mühüm yer tutan dövlətlərdən biri Osmanlı dövlətidir. Ər. böyük müsəlman türk dövlətlərindən biri olan Osmanlı dövləti 600 illik bir dövrü əhatə edir. Avropa, Asiya və Afrikada sahib olmuş bu dövlət 1299-cü ildən başlayaraq 1922-ci il qədər hökm sürmüşdür.

Kursun tədrisində əsas məqsəd Türk xalqları tarixində özünəməxsus rolunu Osmanlı dövləti haqqında ümumi biliklər verməkdir. Tələbələri Osmanlı dövlətinin yüksəlmə səbəbləri, Osman dövlətinin Balkanlarda işğalı, Osmanlı – Teymuri, Osmanlı-Ağqoyunlu, Osmanlı-Səfəvi münasibətləri, Osmanlı dövlətində iqtisadi vəziyyət, ictimai münasibətlər, istismar olunan xalqların azadlıq hərəkatı, XVII-XVIII əsrlər Osmanlı-Avstriya və Osmanlı-Rusiya müharibələri, Gənc türklər inqilabı və Balkan müharibələri, Osmanlı imperiyasının suqutu və s. haqqında ümumi biliklər verməkdir.

V. Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən başqa fənnin tədrisi vacib deyil.

VI. Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxta başqa fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə görə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. İmtahan bilətinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçirilmiş materialı dərinlən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.

- 9 bal-tələbə keçirilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.

- 8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bezi qüsurlara yol verir;
- 7 bal-tələbə keçirilmiş materialı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bezi məsələləri əsaslandırma bilmir
- 6 bal-tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal-tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bezi səhvlərə yol verir;
- 3 bal-tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırma bilmir;
- 1-2 bal-tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal-suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə
1.	91-100	əla	A
2.	81-90	çox yaxşı	B
3.	71-80	yaxşı	C
4.	61-70	kafi	D
5.	51-60	qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam-intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməkdir.

X. Təqvim mövzu planı: Mühazirə 30 saat, seminar - 30 saat

N	Keçirilən mühazirə və seminar mövzularının məzmunu	Müh.	Sem.
1	Osmanlı dövlətinin mənbəşünaslığı və tarixşünaslığı Plan: 1. Osmanlı dövlətinin mənbəşünaslığı 2. Osmanlı dövlətinin tarixşünaslığı Mənbə: [2; 3; 4;]	2	2
2	Osmanlı dövlətinin yaranması Plan: 3. Anadolu Selcuqlu dövlətinin tənəzzülü. Osman bəyliyi, onun yerləşdiyi ərazi, coğrafi mövqeyi və ictimai quruluşu. 4. Osman bəyliyinin yüksəlmə səbəbləri və ərazi işğallarının istiqaməti. Osmanlı dövlətinin yaranması. 5. Osmanlı dövlətinin güclənməsi 6. XIV əsrdə Osmanlı türklərinin Balkanlardakı işğalları Mənbə: [2; 3; 4;]	2	2
3	Osmanlı dövlətinin imperiyaya çevrilməsi Plan: 1. Osmanlı dövləti sultan I Bəyazidin dövründə. 2. Teymurun yürüşü və türklərin Ankarada məğlub olması (1402-ci il). 3. Osmanlı dövləti fetret dövründə. Osmanlı dövləti I Mehmet dövründə. 4. 1416-cı ildə Şeyx Bədrəddin Simavinin rəhbərliyi altında xalq üsyanı. Mənbə: [2; 3; 4; 6]	2	2
4	Osmanlı imperiyasının genişlənməsi. Dövlətin idarə olunması, torpaq mülkiyyət formaları və vergi sistemi Plan: 1. Osmanlı imperiyasının genişlənməsi. Konstantinopolun fəthi. Serbiyanın fəth edilməsi. 1461-ci ildə Trabzon imperiyasının süqutu. 2. Osmanlı dövlətində saray təşkilatı: Dövlət və əyalət sarayları. Divani Hümayün. 3. Osmanlı dövlətində hərbi təşkilat. Torpaq mülkiyyət formaları. Vergi sistemi. Mənbə: [2; 3; 4; 5; 6]	2	2
5	Osmanlı dövlətinin XIV-XV əsr Azərbaycan feodal dövlətləri ilə münasibətləri Plan: 1. Qaraqoyunlu dövlətinin Osmanlı imperiyası ilə münasibətləri. 2. Ağqoyunlu dövlətinin Osmanlı imperiyası ilə münasibətləri. 3. Şirvanşahlar dövlətinin Osmanlı imperiyası ilə münasibətləri. Mənbə: [2; 6; 7; 8; 11]	2	2
6	Misir və Suriyada Osmanlı hökumranlığının başlanması. Sultan I Səlim dövrü Plan: 1. Osmanlı dövləti Sultan II Bəyazidin hakimiyyəti illərində Osmanlı Dövlətinin siyasi qüdrətinin artması. 2. XVI əsrin 2-ci illərində Osmanlı-Səfəvi münasibətləri. Çaldıran döyüşü 3. XVI əsrdə Misir və Suriyada Osmanlı işğalları Mənbə: [2; 4; 6; 10]	2	2
7	Osmanlı imperatorluğunun yüksəliş dövrü. Sultan Süleyman Qanuni	2	2

	Plan: 1. Fatih Sultan Süleyman Qanuni. Osmanlı Habsburq müharibələri, Osmanlıların Mərkəzi Avropaya müdaxiləsi. 2. I Süleymanın şərq səfərləri. Səfəvi hakimiyyətinin güclənməsi. Amasiya sülh müqaviləsi. 3. Osmanlı dövləti II Səlimin hakimiyyəti illərində. Həştərxan səfərinin boş çıxması və türk ordusunun Lepanto altında darmadağın edilməsi. Mənbə: [2; 4; 9;]		
8	Osmanlı İmperiyası XVI əsrin sonu –XVII əsrdə. İmperiyanın zəifləməyə başlaması Plan: 1. Osmanlı dövləti XVI əsrin sonunda. Sultan III Muradın dövründə. Osmanlı imperatorluğunun Avropa dövlətləri ilə münasibətlərinin kəskinləşməsi. 2. Avropa dövlətlərinin Osmanlı dövlətində kapitulyasiya hüquqları almaları. Əyri qalasının fəthi və Xaçova müharibəsi. Zitvatorok müqaviləsi. 3. XVI əsrin sonunda Osmanlı səfəvi müharibələri. İstanbul, Sərab, Qəsri-Şirin sülh müqavilələri. Mənbə: [3; 2; 4]	2	2
9	XVII-XVIII əsrlər Osmanlı-Avstriya və Osmanlı-Rusiya müharibələri Plan: 1. 1663-1664-cü illər Osmanlı-Avstriya müharibəsi Vasvar sülhü. 1683-1699-cü illər Osmanlı-Avstriya müharibəsi, Karlovitsa müqaviləsi. 2. 1677-1681 illər Osmanlı-Rusiya müharibəsi Baxçasaray sülhü. 1700-cü il İstanbul sülhü. 1711-ci il Prut müqaviləsi 3. 1768-1774-cü illər Osmanlı-Rusiya müharibəsi. Kiçik Qaynarça sülhü. 4. 1787-1791-ci illər Osmanlı-Rusiya müharibəsi. Sistov və Yassi müqavilələri. Mənbə: [2; 4]	2	2
10	Osmanlı XVIII əsr XIX əsrin əvvəllərində. Şərq məsələsinin yaranması. III Səlimin islahatları Plan: 1. XVIII əsrin sonunda Osmanlı dövlətində ictimai-siyasi vəziyyət, Balkan xalqlarının mübarizəsi. 2. Osmanlı tarixində "geriləmə dövrü". Sultan III Səlimin islahatları III Səlimin devrilməsi. M.Bayrakdar və islahatlar. 3. 1806-1812-ci illər rus-türk müharibəsi. Balkanlarda milli azadlıq hərəkatının yüksəlməsi. Serbiya üsyanı. II Mahmudun islahatları. Mənbə: [1; 2; 4]	2	2
11	Osmanlı XIX əsrin birinci yarısında. Təzminat hərəkatı Plan: 1. XIX əsrin 20-ci illərində Osmanlı İmperiyasında hərbi-siyasi vəziyyətin mürəkkəbləşməsi. 1828-1829-cü illərdə rus-türk müharibəsi. Müstəqil yunan dövlətinin yaranması. 2. 1831-1833-cü illərdə Türkiyə-Misir münaqişəsi. 1833-cü il rus-türk müharibəsi. 3. Tənzimat hərəkatının I dövrü (1839-1953) 1839-cü il Gülxana xətti-şərfi. Mənbə: [1; 2; 4]	2	2
12	Osmanlı İmperiyası XIX əsrin ikinci yarısında Plan: 1. 1853-1856-cı illər Birinci Krım müharibəsi. 2. Tənzimatın ikinci dövrü (1856-1876-cı illər). Xətti humayun. 1858-ci il torpaq məcləsi. Məhkəmə sisteminin yenidən təşkil. 3. XX əsrin 70-ci illərin əvvəllərində Osmanlı imperiyasının beynəlxalq vəziyyəti. 1875-ci il böhranı. 1876-cı il konstitusiyası və onun əhəmiyyəti. 4. 1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsi. "San-Stefano" sülhü. Mənbə: [1; 2; 4]	2	2
13	Gənc türklər inqilabı və Balkan müharibələri Plan: 1. II Əbdülhəmidin məclisi buraxması, "zülüm" rejiminin yaradılması. 1908-1909-cü illər inqilabı. Konstitusiyalı rejimin yaradılması. 2. 1909-cü il əksinqilabı qiyamı. II Əbdülhəmid rejiminə son qoyulması. "İttihad və Tərəqqi" partiyasının hakimiyyətinin yaranması. 3. 192-1913-cü illər Balkan müharibələri. Buxarestdə sülh müqaviləsi. Mənbə: [1; 4]	2	2
14	Osmanlı Birinci Dünya müharibəsi illərində Plan: 1. I Dünya müharibəsi ərəfəsində ölkədə siyasi vəziyyət. Almaniya ilə müttəfiqliyin yaradılması. 2. Osmanlı imperiyasının Almaniya tərəfindən müharibəyə qoşulması. Rusiyanın Osmanlıya müharibə elan etməsi. Sarıqamış döyüşü.	2	2

	3. Osmanlı dövlətinin parçalamaq haqqında imperialist dövlətlərinin planları. Brest-Litovsk müqaviləsi. Trabzon konfransı. Mənbə: [1; 4; 12]		
15	Osmanlı imperiyasının suqutu Plan: 1. Antanta ilə apardığı mübarizədə Osmanlı dövlətinin məğlub olması. Ənvər Tələt rejiminin iflası. "Mudros" barışıqı. 2. Milli istiqlaliyyət müharibəsinin başlanması. M.K.Atatürk 3. 1920-ci il parlamentinin buraxılması. Sevr müqaviləsi. 4. Osmanlı mədəniyyəti Mənbə: [1; 4]	2	2

XI. Fənn üzrə tələblər:

Osmanlı dövlətinin ərazisində baş verən dəyişiklikləri, dövlətin idarəçilik formalarını və sosial-iqtisadi münasibətlərini müqayisə etməklə dünyanın siyasi mənzərəsində baş vermiş dəyişikliklərdə Osmanlıların təsirini şərh etməlidir.

XII. Fənn üzrə təlim nəticələri:

- Osmanlı tarixinin öyrənilməsinin əhəmiyyətini şərh edir.
- Osmanlı tarixinin tarixdəki izi, inkişafı və tənəzzülü dövrünə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdir.
- Tarixi mövzulardakı dialoqlarda, keçmiş və müasir tarixi proseslərə dair müzakirələr və öz mövqeyini faktlarla əsaslandırır.
- Tarixi hadisə və proseslərin gedişində şəxsiyyətlərin rolunu qiymətləndirir.

XIII. Tələbələr fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV. Kollokvium sualları

I kollokvium sualları

1. Osmanlı dövlətinin tarixşünaslığı
2. Osmanlı dövlətinin mənbəşünaslığı
3. Osmanlı dövlətinin yaranması və güclənməsi
4. XIV əsrdə Osmanlı türklərinin Balkanlardakı işğalları
5. Osmanlı dövləti I Bəyazidin hakimiyyəti illərində
6. Osmanlı dövləti I Mehmetin, II Murad dövründə
7. Teymurun yürüşü. 1402-ci il Ankara savaşı
8. Konstantinapolun fəthi
9. Osmanlı imperiyasının genişlənməsi. Sultan II Mehmet
10. Osmanlı dövlətində saray təşkilatı
11. Osmanlı dövlətində torpaq mülkiyyət formaları, vergi sistemi
12. Qaraqoyunlu - Osmanlı münasibətləri
13. Ağqoyunlu - Osmanlı münasibətləri
14. Osmanlı dövləti Sultan II Bəyazidin hakimiyyəti illərində
15. XVI əsrin əvvəllərində Osmanlı-Səfəvi münasibətləri. Çaldıran döyüşü

II kollokvium sualları

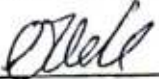
1. Misir və Suriyada Osmanlı işğallarının başlanması
2. Fateh Sultan Süleyman Qanuni (1520-1566)
3. Osmanlı Habsburq müharibələri
4. Sultan Süleyman Qanuninin Şərq səfəri
5. Osmanlı dövləti II Selimin hakimiyyəti illərində
6. Osmanlı dövləti XVI əsrin sonunda. Sultan III Murad
7. Əyri qalasının fəthi, Xaçova müharibəsi, Zitvatorok müqaviləsi
8. Osmanlı Səfəvi müharibələri (1578-1639)
9. XVII əsrdə imperiyanın zəifləməyə başlaması
10. Osmanlı-Avstriya müharibəsi. Karlovits müqaviləsi
11. Osmanlı-Rusiya müharibələri (1677-1681, 1700-1711-ci illər)
12. Osmanlı-Rusiya müharibələri (1768-1774, 1787-1791-ci illər)
13. XVIII əsrin sonunda Osmanlı dövlətində ictimai-siyasi vəziyyət
14. Osmanlı tarixində geriləmə dövrü III Selimin islahatları
15. 1806-1812-ci illər Rusiya-Osmanlı müharibəsi

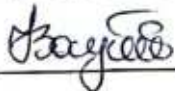
XV İmtahan sualları

1. Osmanlı dövlətinin mənbəşünaslığı
2. Osmanlı dövlətinin tarixşünaslığı
3. Anadolu Səlcuq dövlətinin tənəzzülü
4. Osmanlı dövlətinin yaranması və güclənməsi
5. XIV əsrdə Osman türklərinin Balkanlardakı işğalları
6. Osmanlı dövləti I Bəyazidin hakimiyyəti illərində
7. Osmanlı dövləti I Mehmetin, II Murad dövründə
8. Teymurun yürüşü. 1402-ci il Ankara savaşı
9. Konstantinapolun fəthi

10. Osmanlı imperiyasının genişlənməsi. Sultan II Mehmet
11. Osmanlı dövlətində saray təşkilatı
12. Osmanlı dövlətində torpaq mülkiyyət formaları, vergi sistemi
13. Qaraqoyunlu - Osmanlı münasibətləri
14. Ağqoyunlu - Osmanlı münasibətləri
15. Osmanlı dövləti Sultan II Bəyazidin hakimiyyəti illərində
16. XVI əsrin əvvəllərində Osmanlı-Səfəvi münasibətləri. Çaldıran döyüşü
17. Misir və Suriyada Osmanlı işğallarının başlanması
18. Fəth Sultan Süleyman Qanuni (1520-1566)
19. Osmanlı Habsburq müharibələri
20. Sultan Süleyman Qanununin Şərq səfəri
21. Osmanlı dövləti II Səlimin hakimiyyəti illərində
22. Osmanlı dövləti XVI əsrin sonunda. Sultan III Murad
23. Əyri qalasının fəthi, Xaçova müharibəsi, Zitvatorok müqaviləsi
24. Osmanlı Səfəvi müharibələri (1578-1639)
25. XVII əsrdə imperiyanın zəifləməyə başlaması
26. Osmanlı-Avstriya müharibəsi. Karlovits müqaviləsi
27. Osmanlı-Rusiya müharibələri (1677-1681, 1700-1711-ci illər)
28. Osmanlı-Rusiya müharibələri (1768-1774, 1787-1791-ci illər)
29. XVIII əsrin sonunda Osmanlı dövlətində ictimai-siyasi vəziyyət
30. Osmanlı tarixində geriləmə dövrü III Səlimin islahatları
31. 1806-1812-ci illər Rusiya-Osmanlı müharibəsi
32. 1828-1829-cü illər Osmanlı-Rusiya müharibəsi. Ədirnə sülhü
33. 1831-1833-cü illərdə Türkiyə-Misir münaqişəsi. 1833-cü il rus-türk müharibəsi
34. Tənzimat hərəkatının I dövrü (1839-1953)
35. Kırım müharibəsi
36. Tənzimatın ikinci mərhələsi (1856-1876)
37. 1876-cı il Türkiyənin ilk Konstitusiyası
38. 1908-1909-cü illər Gənc türklər inqilabı
39. Gənc türklərə qarşı əksinqilabi çevriliş
40. 1912-1913-cü illər Balkan müharibələri. Buxarestdə sülh müqaviləsi
41. Rusiya imperiyasının Osmanlıya müharibə elan etməsi. Sarıqamış döyüşü
42. Antanta dövlətlərinin Türkiyəni bölüşdürmək sazişi
43. 1918-ci il Mondros barışı
44. 1920-ci il parlamentinin buraxılması. Sevr müqaviləsi
45. Osmanlı mədəniyyəti

Osmanlı tarixi fənninin sillabusu 050116 Tarix müəllimliyi ixtisası üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib olunmuşdur. "Tarix və onun tədrisi metodikası" kafedrasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir (14 fevral 2025-cü il, protokol № 8).

Kafedra müdiri: dos.K.F.Mahmudov

Fənn müəllimi: dos.M.C.Bayramov

FƏNN SILLABUSU

İxtisas: 050117 Tarix və coğrafiya müəllimliyi A,B

Fakültə: Tarix-coğrafiya və incəsənət

Kafedra: Tarix və onun tədrisi metodikası

I. Fənn haqqında məlumat

Fənnin adı: Seçmə fənn (Səlcuq dövlətinin tarixi) (İşçi proqram LDU-nun Tarix və onun tədrisi metodikası kafedrasının 14.09.2022-ci il qərarı ilə təsdiq edilmişdir (protokol №1)

Kodu:IPFS-B02

Tədris illi: II (2024-2025) semestr II

Tədris yükü: 210 saat. Auditoriya yükü: (45 saat mühazirə, 30 saat seminar.)

Təhsil alma forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 7 kredit

Adı, soyadı, dərəcəsi: dos.Bayramov Müşfiq Cabir oğlu

Kafedranın ünvanı: Lənkəran ş., Ə.Məmmədov küç., 21, 2 saylı korpus

Məsləhət günləri və saati:

E-məl ünvanı: brahid97@mail.ru

III. Təvsiyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

1. E.Məmmədov Səlcuqlar . Dərs vəsaiti, Bakı, 2015
2. A. Sevim Ərdoğan M. Səlcuqlu dövlətləri tarixi. (Siyasət, təşkilat və kultür). Ankara, 1995
3. Səlcuqlu tarixi. Alparslan və Malazgirt. Ankara, 1985
4. Z.Atçeken, Y.Bedirhan Səlcuqlu müəssisələri və mədəniyyətləri tarixi, Konya, 2012
5. A. Sevim. Malazgirt meydan savaşı. Ankara, 1971
6. E.Merçil Kirman Səlcuqluları. Ankara, 1989
7. O.Turan Səlcuqlular tarixi və türk - İslam mədəniyyəti. İstanbul, 1969
8. İ.Kafesoğlu Sultan Melikşah Devrinde Büyük Səlcuqlu İmparatorluğu, İstanbul, 1953, 292
9. E. Merçil Səlcuqlularda Saraylar və Saray Təşkilatı, İstanbul 2011
10. A.Köymən M. Böyük Səlcuq imperatorluğu. Ankara, 1984
11. A. Köymən A.M. Alp Arslan və zamanı. II cild. Ankara, 1984
12. E. Merçil Müslüman türk dövlətləri tarixi. Ankara, 1998
13. Kafasoğlu İ. Səlcuqların tarixi. İstanbul, 1992
14. Агаджанов С. Государство Сельджуков Средняя Азии в 11-12 вв. М., 1991
15. Ахундова Н.Ч., Гусейнзаде Р.А. Кафраз и великие тюркские империи. Баку, 2012

IV Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən başqa fənnin tədrisi vacib deyil.

V Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxta başqa fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI Fənnin təsviri və məqsədi: Orta əsrlərdə Türk və islam dünyası tarixində mühüm rol oynayan ən qüdrətli dövlətlərdən biri Səlcuqlar dövləti olmuşdur. Oğuzların Qınıq boyuna mənsub subaşı Səlcuq bəyin X əsrin 80–ci illərində öz yaxınları ilə Çənd şəhərinə köçməsi və islam dinini qəbul etməsi təkcə Türkiyə tarixində deyil islam və dünya tarixində çox böyük dəyişikliklərə səbəb oldu. 1040-cı ildə Qəznəvilər üzərində əldə etdikləri qələbədən sonra güclü bir dövlət quran Səlcuqlar Çin sərhədlərindən İstanbula, Aral gölü və Qafqazdan Qırmızı dəniz və Misirə qədər böyük bir əraziyə sahib oldular. Orta Asiyada Qarahanilər və Qəznəvilərdən sonra üçüncü böyük türk-islam dövləti olan Səlcuqlar bu geniş ərazidə yaşayan xalqların siyasi, iqtisadi, mədəni həyatında çox böyük dəyişikliklərə səbəb oldular.

Kursun tədrisində əsas məqsəd türk xalqları tarixində özünəməxsus rolu olan Səlcuqlar dövləti haqqında tələbələri məlumatlandırmaqdır. Tələbələri səlcuqluların mənşəyi, səlcuqlar dövlətinin yaranması, səlcuqların Səmanilər, Qəznəvilərlə və Qaraxanlılarla münasibətləri, Dəndənəkan savaşı, Malazgird meydan savaşı, Böyük səlcuqlu imperiyasının yaranması, yüksəliş dövrü, parçalanma səbəbləri, İraq, Kirman, Anadolu səlcuqlu dövlətləri, səlcuqlularda dövlət və hökumət təşkilatları, ordu quruculuğu, din, torpaq mülkiyyət formaları, mədəniyyət və s. haqqında ümumi biliklər verməkdir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 bal tələbə semestr ərzində, 50 bal isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə görə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. İmtahan bilətinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- telebe keçirilmiş materialı derindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəfli.
- 9 bal-telebe keçirilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açır.
- 8 bal-telebe cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- telebe keçirilmiş materialı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırır bilmir.
- 6 bal- telebenin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal-telebenin cavabında çətinliklər var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- telebenin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- telebenin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırır bilmir;
- 1-2 bal- telebenin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Telebenin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə telebenin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

Nö	Bal	Qiymət	
1.	91-100	əla	A
2.	81-90	çox yaxşı	B
3.	71-80	yaxşı	C
4.	61-70	kafi	D
5.	51-60	qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	qeyri-kafi	F

IX Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam – intizam qaydalarını pozduqda onun haqqında əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülecek.

X. Təqvim planı: Mühazirə 45 saat, seminar 30 saat.

N	Keçirilən mühazirə və seminar mövzularının məzmunu	Muh.	Sem.
1	Səlcuq dövlətinin mənşəşünaslığı Plan: 1. Səlcuq dövləti haqqında XI-XIII əsrin ərəbdilli mənbələr 2. Səlcuq dövləti haqqında Suriya mənbələri 3. Səlcuq dövləti haqqında farsdilli və bizans mənbələri Mənbə:[1]	2	2
2	Səlcuq dövlətinin tarixşünaslığı Plan: 1. Səlcuq dövlətinin tarixşünaslığı Avropa tarixşünaslığında 2. Səlcuq dövlətinin tarixi türk tarixşünaslığında 3. Səlcuq dövlətinin tarixi Azərbaycan tarixşünaslığında Mənbə:[1]	2	
3	Səlcuqların mənşəyi, Səmanilər, Qaraxanlılarla və Qəznəvilərlə münasibətləri Plan: 1. Səlcuqların mənşəyi və tarixi səhnəyə çıxmaları 2. Səlcuqların Səmanilər və Qaraxanlılarla münasibətləri 3. Səlcuqların Qəznəvilərlə münasibətləri Mənbə:[1; 2;13;14]	2	2
4	Erkən Səlcuq dövrü Plan: 1. Yeni Səlcuq başçıları: Tuğrul və Çağrı bəylər 2. Əldə olunan müstəqillik, 1038-ci il qələbəsi 3. Dəndənəkan savaşı Mənbə:[1;2;4;13]	2	2
5	Səlcuq dövlətinin genişlənməsi Plan: 1. Səlcuqlu dövlətinin genişlənməsi 2. Sultan Alp Arslanın Anadolu səfərləri 3. Sultan Toğrulun Bağdad səfəri Mənbə:[2;3;5;11;14]	2	2
6	Səlcuq dövlətinin İmperiyaya çevrilməsi. Sultan Alp Arslan dövrü Plan: 1. Sultan Toğrulun ölümündən sona səlcuqlu taxtı uğrunda mübarizə 2. Malazgird meydan savaşı 3. Sultan Alp Arslanın şərq səfəri və ölümü Mənbə:[2;3;5;11;13]	2	

7	Selcuq Imperiyasının çiçəklənməsi sultan Məlik Şah dövrü Plan: 1. Məlik Şahın hakimiyyətinin ilk illərində Selcuq dövlətinin daxili vəziyyəti 2. Suriyanın Selcuqlar tərəfindən fəth edilməsi 3. Məlik Şahın Kirman səfəri 4. Sultan Məlik Şahın Qafqaz Səfəri 5. Ahsa və Bəhreyn Qaramatlıları Mənbə: [2;4;8;12;13;14]	2	2
8	Selcuq Imperiyasının tənəzzülü Plan: 1. Məlik Şahın ölümündən sonra hakimiyyət uğrunda mübarizə 2. Məlik Tutuşun hakimiyyət uğrunda mübarizəsi 3. Sultan Bərkəriq ilə Məlik Məhəmməd Təpər arasında hakimiyyət uğrunda mübarizə Mənbə: [1;2;4;12;13;15]	2	2
9	Sultan Məhəmməd Təpər dövrü Plan: 1. Məhəmməd Təpərin Böyük selcuqlu sultanı olması 2. Sultan Məhəmməd Təpərin xaçılarla mübarizəsi 3. Sultan Məhəmməd Təpərin Batınlılarla mübarizə Mənbə: [2;4;10;12;14]	2	2
10	Sultan Səncər dövrü Plan: 1. Böyük Selcuq dövləti Sultan Səncərin hakimiyyət illərində 2. Katavan döyüşü 3. Sultan Səncərin Xəzəm səfərləri və Oğuzlar tərəfindən əsir edilməsi Mənbə: [2;4;10;12;14;15]	2	
11	İraq və Xorasan selcuqları Plan: 1. İraq Selcuqlu dövlətinin yaranması 2. Sultan Mahmudun ölümündən sonra İraq Selcuqlu dövlətində hakimiyyət uğrunda mübarizə 3. İraq Selcuqlu dövləti Sultan Tuğrul və Məsud dövründə Mənbə: [2;4;10;12;14]	2	2
12	İraq və Xorasan selcuqları Plan: 1. İraq Selcuq dövləti II Məhəmməd dövründə 2. Sultan II Məhəmməd Xəlifə Mükəfəli münasibətləri 3. İraq selcuq dövləti Süleymanşah və Arslanşahın hakimiyyət illərində 4. İraq selcuq dövlətinin tənəzzülü Mənbə: [2;4;10;12;13]	2	
13	Kirman selcuqlu dövləti Plan: 1. Kirman Selcuq dövlətinin yaranması və yükselişi 2. Sultan Kavurtun Böyük Selcuq taxtı uğrunda mübarizəsi 3. Kirman Selcuqlu dövləti Sultanşah dövrü və Turanşah dövründə Mənbə: [2;4;6;12;14]	2	2
14	Kirman selcuqlu dövləti Plan: 1. Kirman selcuqlu dövləti 1097-1170-ci illərdə 2. Kirman selcuq dövləti fitrət (çoxhakimiyyətlik) dövründə 3. Kirman selcuq dövlətinin tənəzzülü Mənbə: [4;6;12;14]	2	
15	Suriya və Fələstin selcuq dövləti Plan: 1. Suriya-Fələstin Selcuq dövlətinin yaranması 2. Məlik Tutuşun Suriyaya təyin olunması, Şamın fəth edilməsi 3. Suriya-Fələstin Selcuq dövləti tacüddövlə Məlik Tutuş dövründə 4. Sultanşah dövrü Mənbə: [2;4;12;13;14]	2	2

16	Heleb və Şam səlcuq dövlətləri Plan: 1. Suriya-Fələstin Səlcuqlu dövlətinin parçalanması 2. Heleb Səlcuq dövlətinin xaçlılarla mübarizəsi 3. Şam Səlcuq dövləti Mənbə: [1;4;12;13;14]	2	2
17	Anadolu Səluq dövləti Plan: 1. Anadolu Səlcuq dövlətinin yaranması 2. Sultan Cəlalüddövlə din-Müizziddin Məlik şahın yürüşləri 3. Anadolu Səlcuq dövlətinin xaçlılara qarşı mübarizəsi 4. Miryakefalon döyüşü Mənbə: [1;2;10;11;12;15]	2	2
18	Anadolu Səluq dövləti Plan: 1. Üçüncü (1189-1192) və dördüncü (1202-1204) xaç yürüşləri 2. Anadolu Səlcuq dövləti Əlaəddin Keyqubadın hakimiyyəti dövründə 3. Anadolu monqol istilasının dövründə (1230-1242) Mənbə: [1;2;10;11;12;14]	2	
19	Anadolu Səluqbəylikləri Plan: 1. Məngüçlü bəyliyi (1080-1228) 2. Çaka (Çaxa) bəyliyi (1081-1098) 3. Danişməndilər bəyliyi (1092-1178) 4. Saltuklu bəyliyi (1092-1202) Mənbə: [1;2;10;11;12;14]	2	2
20	Səlcuqlu dövlətinin idarəçilik quruluşu Plan: 1. Dövlətəşkilatları 3. Hökumətəşkilatları Mənbə: [1;2;4;10;12;14]	2	2
21	Səlcuq dövlətinin daxili siyasəti Plan: 1. Səlcuqlarda hakimiyyət rəmzləri 2. Ordu quruculuğu 3. Torpaq mülkiyyət formaları Mənbə: [1;2;4;10;12;14]	2	
22	Səlcuq dövlətində mədəniyyət Plan: 1. Səlcuqlara din 2. Elmi biliklər 3. Memarlıq Mənbə: [1;2;4;10;12;14]	2	2
23	Səlcuq dövlətinin təsərrüfat həyatı Plan: 1. Sənətkarlıq 2. Əkinçilik və maldarlıq Mənbə: [1;2;4;10;12;15]	1	

XI. Fənn üzrə tələblər: Səlcuq dövlətlərinin tarixini tarixi məkana görə ictimai, iqtisadi, siyasi və mədəni prosesləri müqayisə və dövlətin tarixinin inkişaf dinamikasını təhlillər əsasında öyrənməlidir.

XI. Fənn üzrə təlim nəticələri

- Səlcuq dövlətlərinin tarixinin spesifik xüsusiyyətlərini şərh edir.
- Səlcuq dövlətlərinin tarixində baş vermiş proseslərdə şəxsiyyətlərin rolu izah edir.
- Səlcuq dövlətlərinə məxsus olan mədəniyyətlərin dünyaya xalqlarının mədəniyyətlərinin formalaşmasına təsirini təhlil edir.
- Müxtəlif mənbələrdən istifadə etməklə türk Səlcuq dövlətlərinin tarixinə dair təqdimatlar hazırlayır.
- Tarixi məkana görə ictimai, iqtisadi, siyasi və mədəni proseslərə dair referatlar hazırlayır.

XII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

Kollokvium sualları:

I kollokvium sualları

1. Səlcuq dövləti Suriya və Ərəbdilli mənbələrində
2. Səlcuq dövləti farsdilli və bizans mənbələrində
3. Səlcuq dövlətinin tarixi türk tarixşünaslığında
4. Səlcuq dövlətinin tarixi Azərbaycan tarixşünaslığında

5. Səlcuqluların mənşəyi və tarix səhnəsinə çıxmaları
6. Səlcuqların Səmanilər və Qaraxanlılarla münasibətləri
7. Səlcuqların Qəznəvilərlə münasibətləri
8. Səlcuqların müstəqillik əldə etmələri, 1038-ci il qələbəsi
9. Dəndənəkan savaşı (1040-cı il)
10. Səlcuqlu dövlətinin genişlənməsi
11. Sultan Toğrulun Bağdad səfəri
12. Malazgird meydan savaşı
13. Sultan Alp Arslanın şərq səfəri və ölümü
14. Məlik Şahın hakimiyyətinin ilk illərində Səlcuq dövlətinin daxili vəziyyəti
15. Məlik Tutuşun hakimiyyət uğrunda mübarizəsi

II kollokvium sualları

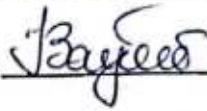
1. Sultan Berkəriq ilə Məlik Məhəmməd Təpər arasında hakimiyyət uğrunda mübarizə
2. Böyük Səlcuq dövləti Sultan Səncərin hakimiyyəti illərində
3. Katavan döyüşü
4. Sultan Səncərin Oğuzlar tərəfindən əsir edilməsi
5. İraq Səlcuqlu dövlətinin yaranması
6. İraq Səlcuqlu dövləti Sultan Tuğrul və Məsud dövründə
7. İraq səlcuqlu dövləti Süleymanşah və Arslanşahın hakimiyyəti illərində
8. İraq səlcuqlu dövlətinin tənəzzülü
9. Kirman Səlcuqlu dövlətinin yaranması və yüksəlişi
10. Sultan Kavurtun Böyük Səlcuqlu taxtı uğrunda mübarizəsi
11. Kirman səlcuqlu dövləti 1097-1170-ci illərdə
12. Kirman səlcuqlu dövlətinin tənəzzülü
13. Suriya və Fələstin Səlcuqlu dövlətinin parçalanması
14. Hələb Səlcuqlu dövlətinin xaçlılarla mübarizəsi
15. Şam Səlcuqlu dövləti

XV. İmtahan sualları

1. Səlcuq dövləti Suriya və Ərəbdilli mənbələrində
2. Səlcuq dövləti farsdilli və bizans mənbələrində
3. Səlcuq dövlətinin tarixi türk tarixşünaslığında
4. Səlcuq dövlətinin tarixi Azərbaycan tarixşünaslığında
5. Səlcuqluların mənşəyi və tarix səhnəsinə çıxmaları
6. Səlcuqların Səmanilər və Qaraxanlılarla münasibətləri
7. Səlcuqların Qəznəvilərlə münasibətləri
8. Səlcuqların müstəqillik əldə etmələri, 1038-ci il qələbəsi
9. Dəndənəkan savaşı (1040-cı il)
10. Səlcuqlu dövlətinin genişlənməsi
11. Sultan Toğrulun Bağdad səfəri
12. Malazgird meydan savaşı
13. Sultan Alp Arslanın şərq səfəri və ölümü
14. Məlik Şahın hakimiyyətinin ilk illərində Səlcuq dövlətinin daxili vəziyyəti
15. Sultan Məlik Şahın Qafqaz Səfəri
16. Məlik Tutuşun hakimiyyət uğrunda mübarizəsi
17. Sultan Berkəriq ilə Məlik Məhəmməd Təpər arasında hakimiyyət uğrunda mübarizə
18. Böyük Səlcuq dövləti Sultan Səncərin hakimiyyəti illərində
19. Katavan döyüşü
20. Sultan Səncərin Oğuzlar tərəfindən əsir edilməsi
21. İraq Səlcuqlu dövlətinin yaranması
22. İraq Səlcuqlu dövləti Sultan Tuğrul və Məsud dövründə
23. İraq səlcuqlu dövləti Süleymanşah və Arslanşahın hakimiyyəti illərində
24. İraq səlcuqlu dövlətinin tənəzzülü
25. Kirman Səlcuqlu dövlətinin yaranması və yüksəlişi
26. Sultan Kavurtun Böyük Səlcuqlu taxtı uğrunda mübarizəsi
27. Kirman səlcuqlu dövləti 1097-1170-ci illərdə
28. Kirman səlcuqlu dövlətinin tənəzzülü
29. Suriya Fələstin Səlcuqlu dövləti
30. Hələb Səlcuqlu dövləti və xaçlılarla mübarizəsi
31. Şam Səlcuqlu dövləti
32. Anadolu Səlcuq dövlətinin yaranması
33. Anadolu Səlcuq dövlətinin xaçlılara qarşı mübarizəsi
34. Anadolu Səlcuq dövləti Əlaəddin Keyqubadın hakimiyyəti dövründə
35. Anadolu monqol istilası dövründə
36. Məngüçlü və Çaka (Çaxa) bəylikləri
37. Danişməndilər və Saltuklu bəylikləri
38. Səlcuqlularda dövlət və hökumət təşkilatları
39. Səlcuqlularda ordu quruculuğu və torpaq mülkiyyət formaları
40. Səlcuqlularda memarlıq və sənətkarlıq

Seçmə fənn (Selcuq dövlətinin tarixi) fənninin sillabusu 050117 Tarix və coğrafiya müəllimliyi ixtisası üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib olunmuşdur. "Tarix və onun tədrisi metodikası" kafedrasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir (14 fevral 2025-cü il, protokol № 8).

Kafedra müdürü: dos.K.F.Mahmudov

Fənn müəllimi: dos.M.C.Bayramov